

Jaunākajā pētījumā apkopoti ieteikumi ES meža stratēģijā noteikto mērķu sasniegšanā

LBĪB |

Jaunā Eiropas Meža stratēģija 2030. gadam ES tika pieņemta 2021. gada jūlijā, radot jaunu stimulu meža politikas veidošanai ES līmenī. Tās galvenā atsauce ir Eiropas zaļais kurss (*European Green Deal*), kas nosaka līdz 2050. gadam dekarbonizēt mežus, veicināt oglekļa piesaisti, bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu un mežu atjaunošanu. Jaunā ES Meža stratēģija ir kļuvusi konkrētāka un visaptverošāka savā redzējumā un mēģina saistīt dažādas ES ar mežu saistītās politikas, tāpēc tajā noteikto mērķu sasniegšanai potenciāli lielāka ietekme noteikta valsts iestādēm nekā iepriekš.

Galvenās stratēģijas prioritātes ietver:

- sociāli ekonomiskās meža funkcijas un bioekonomikas veicināšanu

ilgtspējas jomā;

- mežu aizsardzību, atjaunošanu un palielināšanu ES līmenī;
- stratēģisku mežu monitoringu nodrošināšanu, datu ieguvu un to ziņošanu;
- dialoga un ieinteresēto pušu iesaistes veicināšanu.

Jaunākajā zinātnes politikas pētījumā *Meeting the European Union's Forest Strategy goals: A comparative European assessment* 16 autoru komanda vērtēja 15 valstu īstenotās politikas ES un ārpus tās, t. sk. trijos Spānijas reģionos[1], analizējot, kā valstu un reģionālā politika sasniedz ES meža stratēģijas mērķus, un tā noslēgumā sagatavoti deviņi ieteikumi, kas palīdzētu īstenot šo stratēģiju.

Šis pētījums vēlreiz atspoguļo sociālekonomisko, vides un politikas apstākļu daudzveidību attiecībā uz mežiem un mežsaimniecību Eiropā. Būtiskākās atšķirības, kas konstatētas pētījuma ietvaros, ir saistītas ar ekoloģiskajiem vietās apstākļiem, ar sociālekonomiskajiem faktoriem, piemēram, īpašumtiesībām, sabiedrības prasībām un vajadzībām, privātā sektora interesēm saistībā ar pilsētu vai mežiem lauku teritorijās u. c. Tomēr redzamas arī kopīgas iezīmes meža pārvaldībā un to apsaimniekošanā visā Eiropā. Tās galvenokārt ir saistītas ar mežsaimniecības un to interešu saglabāšanu, klimata pārmaiņām un ar mežu saistīto ietekmi, kā arī ar Eiropas meža pārvaldības un tirgus iekļaušanu (piemēram, visi procesi, kas saistīti

ar (globālās) enerģijas un resursu tirdzniecību un ieguldījuma modeļiem). Šajā pētījumā tiek uzsvērts, ka daudzās valstīs trūkst atsauces uz meža nozarei specifiskiem iekšējiem draudiem bioloģiskajai daudzveidībai, kā arī uz riskiem *vecu* mežu pārveidošanai vai uz trūkstošām darbībām un stratēģijām šādu datu ieguvē, kas šobrīd nav ietverti *tradicionālajās* monitoringa un to ziņošanas sistēmās.

Galvenie faktori, kas uzlabo un/vai kavē valstu un reģionu spēju īstenot stratēģijā noteiktos mērķus, ir šādi:

- valsts meža politikas attīstība (piemēram, nākotnes vienota redzējuma izstrāde valsts/reģiona meža politikas īstenošanai);
- politikas sadrumstalotība un pārstrukturētas administratīvās kompetences;
- pieaugošs pieprasījums pēc (jauniem) meža politikas mērķiem, ņemot vērā cilvēkresursu un finanšu resursu trūkumu;
- atšķirīgas interpretācijas par ilgtspējīgas un dabai tuvas mežsaimniecības prakses īstenošanu;
- sistemātiskas konfliktu risināšanas trūkums, lai līdzsvarotu pieaugošo ideoloģisko pozīciju polarizāciju starp meža apsaimniekošanu un dabas aizsardzību.

Ņemot vērā gan atšķirīgās, gan kopīgās iezīmes, sagatavotie politikas ieteikumi var atšķirties pēc būtības, t. i., daži attiecas uz visu Eiropu kopumā (taču tie joprojām būtu jāpielāgo reģionālā līmenī), savukārt citi ir būtiski konkrētām valstīm vai valstu grupām.

PĀRDOMĀT UN VIENOTIES PAR KOPĪGIEM EIROPAS GALVENAJIEM MĒRĶIEM MEŽU JOMĀ

Ņemot vērā savstarpēji saistītās ekoloģiskās krīzes, sociāli ekonomiskās pārmaiņas un pieaugošo sabiedrības atbalstu vides problēmu risināšanai, ES ir izveidojusi savu zaļo kursu kā visaptverošu politikas plānu, lai nodrošinātu Eiropas sabiedrībā un ekonomikā pāreju uz ilgtspēju. Pēdējos gados saistībā ar šo ES zaļo kursu ir bijis vairāk politikas

reakciju uz vides krīzi, īpaši ar klimatu un bioloģisko daudzveidību saistītu politiku, kas attiecas arī uz mežiem. Šie procesi ir veicinājuši pastāvošo dabas saglabāšanas un meža izmantošanas interešu polarizāciju Eiropas politikas līmenī. Domstarpības ir saistītas ar to, vai mežsaimniecība tiek uzskatīta par *problēmas daļu* (darbība, kas kaitē bioloģiskajai daudzveidībai un klimata problēmām) vai *daļu no risinājuma* (galvenais pīlārs ceļā uz ilgtspējīgu Eiropas bioekonomiku). Vienošanās par apvienotu redzējumu par mežu un mežsaimniecību, līdzsvarojot abu pušu intereses un uzskatus, būs ļoti svarīga, lai izietu tālāk no pašreizējās nozaru un politikas līmeņa konkurences meža politikā.

”Eiropas politikas mērķu īstenošanai ir jānotiek tā, lai tiktu ņemti vērā reģionālie un valstu atšķirīgie apstākļi.”

ES Meža stratēģijā un ar to saistītās politikas jomās ir formulēti daži galvenie Eiropas mežu mērķi, kas norāda uz vienotu vienprātību Eiropas līmenī. Tie ietver, piemēram, jebkādu ar mežsaimniecību saistītu nelegālu darbību izbeigšanu Eiropā un efektīvu *vecu* mežu aizsardzību. Taču joprojām notiek būtiskas diskusijas par šo meža definīciju. Savukārt citi mērķi ir saistīti ar Eiropas meža apsaimniekošanas principu ilgtspējību un atbilstību dažādu sabiedrības grupu

prasībām, ar ekoloģiski degradēto meža ainavu atjaunošanu, ar mežu pielāgošanu klimata pārmaiņām, ar Eiropas bioekonomikas veicināšanu un koksnes pieejamības nodrošināšanu, ar sabiedrības iesaisti lēmumu pieņemšanā par valsts meža zemēm utt. Lai gan vairākums šo mērķu ir noteikti ES Meža stratēģijā un valstu politikās (lai gan dažādās pakāpēs), esošās debates par šo stratēģiju apgrūtina novērtēt, cik lielā mērā Eiropā pastāv normatīvā vienprātība par šiem meža politikas mērķiem. Pētījuma autori iesaka ES Komisijai un dalībvalstīm pārskatīt šos mērķus un (atkārtoti) apstiprināt politisko piekrišanu, kurā piedalās vairākas ieinteresētās personu grupas un zinātnieki, lai pēc tam kopīgi darbotos pie to efektīvas īstenošanas Eiropā, nodrošinot starpnozaru sadarbību un taisnīgu sloga sadali, kā arī demonstrējot globālo atbildību.

IEVĒROT MEŽSAIMNIECĪBAS VIDES DAUDZVEIDĪBU EIROPĀ UN PANĀKT REĢIONĀLI PIELĀGOTU EIROPAS MEŽA POLITIKAS MĒRĶU UN ES AR MEŽU SAISTĪTĀS POLITIKAS ĪSTENOŠANU

Eiropas meži un ar tiem saistītie vides, sociālekonomiskie un kultūras jautājumi ir dažādi, kā rezultātā politikas risinājumi ir jāpielāgo reģionāli kopīgi izvirzītajiem mērķiem. Piemēram, meža platības palielināšana, stādot kokus, vai dabīga mežu atjaunošana var būt ļoti izdevīga urbanizētās teritorijās un ainavās, kur raksturīga intensīva lauksaimniecība, bet mazāk tajās teritorijās, kur ir augsts mežainuma rādītājs. Eiropas politikas mērķu un politikas īstenošanai ir jānotiek tā, lai tiktu ņemti vērā reģionālie un valstu atšķirīgie apstākļi. Tādēļ jāpārveido galvenie Eiropas meža politikas mērķi un politikas virzieni reģionāli piemērotās politikas sistēmās un to instrumentos, kas ņem vērā arī specifiskus reģionāli institucionālos apstākļus un meža politikas procesus. Tajā pašā laikā to nedrīkst ļaunprātīgi izmantot kā stratēģisku argumentu, lai neīste-

Publicitātes foto

notu kopīgi saskaņotus mērķus un politiku, kas ir svarīga visās Eiropas valstīs. Daudzveidība drīzāk prasa rūpīgāku līdzdalību reģionālu problēmu un prioritāšu izvērtēšanā, ņemot vērā kopīgos Eiropas politikas mērķus un iestrādājot tos kopējā ES politikā.

STIPRINĀT MEŽA POLITIKAS SOCIĀLO LOMU, IETVEROT DAŽĀDAS IEINTERESĒTĀS PUSES, TOSTARP SABIEDRĪBU KOPUMĀ

Eiropas valstīs bieži tiek ziņots par mainīgām (un/vai skaidrākām) sabiedrības prasībām pēc dažādiem meža ekosistēmas pakalpojumiem. Šīs dažādās prasības daļēji atspoguļojas viedokļu polarizācijā saistībā ar mežiem starp meža nozari un vides organizācijām. Sociālās un ekonomiskās intereses atšķiras no vides nevalstiskajām organizācijām līdz nozaru pārstāvjiem, dažāda veida meža īpašniekiem, dažādu jomu ekspertiem un zinātniekiem un plašsaziņas līdzekļiem. Daudzās valstīs pastāv dažādi viedokļi par mežiem un mežsaimniecību, kas labi atspoguļojas arī empīriski veiktajos pētījumos. Tajā pašā laikā ES Meža stratēģija mazu uzsvāru liek uz sabiedrības līdzdalību, savukārt meža nozarē tiek izmantoti līdzdalības instrumenti (piemēram, valsts programmas), kas daudzos gadījumos ir veicinājuši mērķu ietvara noteikšanu, bet bieži vien arī zaudējuši stimulu īstenošanas laikā.

Ņemot vērā viedokļu dažādību un mežu nozīmi sabiedrībai kopumā, būtiski ir atjaunot uzsvāru uz līdzdalības un iekļaujošas meža politikas veidošanu visos politiskajos līmeņos:

- ES līmenī būtu jāizmanto Eiropas pilsoņu paneļi vai forumi un sistemātiskas aptaujas, kā arī tiešsaistes līdzdalības instrumenti, lai ES meža lēmumu pieņemšanu savienotu ar Eiropas sabiedrību. Šie elementi nav paredzēti, lai aizstātu pašreizējos politikas veidošanas procesus, ko veido no demokrātisko pārstāvniecību, valsts pārvaldības un nevalstisko grupu interesēm (ne-

tiešā un tiešā veidā), bet tie varētu tos papildināt un arī tieši sasaistīt ar sabiedrības uzskatiem un prasībām pret mežiem, kas ir nepieciešami pārstāvēti ekspertu un interešu grupās. Šādi varētu nodrošināt lielāku demokrātisko legimitāti ES lēmumu pieņemšanā;

- valsts vai reģionu līmenī varētu izveidot jaunus un atvērtus politikas dialogus vai forumus, kur būtu iesaistītas visas attiecīgās sabiedrības grupas un kas būtu atvērtākas plašākai sabiedrības līdzdalībai. Tajos varētu ietvert vietējos meža jomas ekspertus, kuri bieži tiek atstāti novārtā valsts meža politikas procesos, vai jauniešus, kuriem būs jāīsteno šodienas pieņemto lēmumu sekas, un tad kopā darboties ar idejām kopējas vīzijas veidošanā un mērķu sasniegšanā mežu un to apsaimniekošanas jomā. Visbeidzot tos pārveidot par politikas instrumentiem;
- vietējā līmenī varētu izmantot līdzdalību meža plānošanas pieejās, piemēram, izmantojot rīkus interneta vidē lielākai līdzdalībai, jo tie var būt efektīvāki instrumenti, lai palielinātu stratēģiskās meža apsaimniekošanas plānošanas caurredzamību un legimitāti (vismaz valsts mežos).

Visu ar mežu saistīto interešu pārstāvība, ieskaitot ekspertu un interešu grupas, ir būtisks elements, lai palielinātu legimitāti un atbalstu Eiropas meža politikas veidošanai visos politiskajos līmeņos, kā arī lai nodrošinātu, ka politika patiešām atbilst reģionāli atšķirīgām sociālekonomiskām prasībām. Turklāt ar mežu saistīto interešu pārstāvība varētu kļūt būtiska plānošanā, kas risina dažādu ekosistēmu kompromisu un sistemātiskumu mērķu formulēšanā.

IEGULDĪT ZINĀŠANU RADĪŠANĀ UN ZINĀŠANU KOMUNIKĀCIJĀ

Pieprasījums pēc praktiskām un pieredzē balstītām zināšanām, kas radītas un nodotas laikus, pieaug līdz ar notiekošajām vides pārmaiņām un to ietekmi uz meža politikas mērķiem ES un valstu līmenī. Tomēr ir arī jāuzlabo pierādījumu

Publicitātes foto

bāze meža politikas lēmumu pieņemšanai, izmantojot zinātniskus un datus balstītus pētījumus, un jāpielāgo komunikāciju zināšanu pārnēsē starp zinātni, mežsaimniecības praksi un sabiedrību. Šobrīd uzsver to, ka ir nepieciešami jauni formāti, kas ļautu nodrošināt nozaru un zinātnieku zināšanu pārnēsi un datu pieejamību meža īpašniekiem, to apsaimniekotājiem un dažādām sabiedrības grupām, kuras interesējas par mežsaimniecības jautājumiem, pieņemot apzinātus lēmumus vai veicinot politikas veidošanu, pamatojoties uz labākajām pieejamām zināšanām. Īpašu uzsvāru var likt uz plašāku informācijas politikas instrumentu kopumu un konsultācijas pakalpo-

jumiem privātajiem meža īpašniekiem, kuriem pieder lielākā daļa ES mežu. Šeit būtiska loma ir konsultatīviem centriem, kas ļautu privātajiem mežu īpašniekiem pieņemt apzinātus lēmumus, pamatojoties uz informāciju, kas aptver visus meža politikas mērķus un savās darbības *a priori* neizvirzītu tikai koksnes ražošanu. Šim nolūkam ir jānodrošina pietiekami resursi interaktīvām individualizētām konsultācijām, piemēram, ar digitālo rīku palīdzību. Dažās valstīs ir nepieciešami arī lielāki ieguldījumi izglītībā (piemēram, ekoloģijas kursu veidošanā), lai būtiski palielinātu nespeciālistu zināšanas par meža un dabas vērtību un to dinamiku.

SASAISTĪT POLITIKAS MĒRĶUS AR EKONOMISKIEM FAKTORIEM

Eiropā meži pārsvarā ir privātīpašums un daudzos gadījumos valsts meža apsaimniekošanu organizē (valsts īpašumā esošie) uzņēmumi, kuriem parasti ir jāaskaņo mežsaimniecības finansiālie un nefinansiālie mērķi. Līdz ar to meža apsaimniekošanas ekonomika ir būtiska, lai īstenotu noteiktos ES meža stratēģijas mērķus. Pētījuma autoru komanda norāda, ka jāaskaņo politikas mērķi un (publiskā) finansējuma plūsma mežsaimniecībā, un parāda atšķirīgas tendences ES valstīs. Piemēram, dažās valstīs ir izveidotas jaunas valsts subsīdiju shēmas, lai atbalstītu klimata pārmaiņu ietekmētu ekoloģisko mežu atjaunošanos (daudzos gadījumos, lai aizstātu egļu audžu stādījumus), vai, tieši pretēji, valsts ieguldījums dabas aizsardzības pasākumos pēdējā laikā samazinās. Politiskais uzstādījums un dažādās atbalsta shēmas vērsta uz to, lai transformācijas rezultātā (vismaz daļā teritorijās) sekmētu ainavu ekoloģiskos plānošanas modeļus, kas, šķiet, ir obligāti gan no bioloģiskās daudzveidības, gan no bioekonomikas skatpunkta jāīsteno mežsaimniecībā saskaņā ar Eiropas zaļo kursu. ES mēroga politikas pieņemšanā un vienotības veicināšanā tiek gaidīti atbilstoši finanšu resursi, lai atbalstītu šādas politikas īstenošanu un ieviešanu praksē.

Meža ekonomisko aspektu iekļaušana ar mežu saistītu politikas lēmumu pieņemšanā, visbeidzot, ietver arī nepieciešamību ņemt vērā ar ekonomiku saistītu ietekmi ne tikai uz mežu nozares ražošanas nozīmi, bet arī uz mežu un saistīto koksnes produktu patēriņu. Tas attiecas arī uz globālās tirdzniecības modeļiem un sistēmām CO₂ kontekstā. Līdzsvarojot Eiropas un globālos mērķus meža jomā, neizbēgami būs jānovērtē un jāizprot plašāki ar ekonomiku saistītie procesi makroekonomikas līmenī (nevis kā vienīgais meža politikas virzītājspēks, bet gan kā būtisks faktors, kas jāņem vērā meža politikas veidošanā). →

CĪNĪTIES PRET KLIMATA PĀRMAIŅĀM UN IZMANTŌT TO, LAI ATJAUNOTU SABIEDRĪBAS VIENOŠANOS PAR MEŽIEM

Turpinoties pašreizējām tendencēm, turpmākajos gados ir sagaidāma vēl intensīvāka ietekme, kas mainīs esošos uzskatus par mežiem, mežu apsaimniekošanu un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu. Klimata pārmaiņu procesi jau šobrīd ikdienā liek diskutēt par dažādiem meža politikas jautājumiem, piemēram, meža ugunsgrēku skaita palielināšanos, meža platības samazināšanos. Reaģējot uz šiem procesiem, politikas veidotāji Eiropā sekmējuši ne tikai rīcības modeļu veidošanos, piemēram, dabai tuva mežsaimniecība pret intensīvu mežsaimniecību ar saīsinātiem rotācijas periodiem, bet arī veicina vienprātību, piemēram, ka nepieciešams dažādot mežus un palielināt to noturību.

Līdz ar to jāapsver iespēja proaktīvi izmantot klimata pārmaiņas un to radītās sekas, lai veicinātu

ieguldījumus mežu pielāgošanā, cenšoties panākt sinerģiju starp galvenajiem politikas mērķiem, piemēram, bioloģisko daudzveidību, klimata pārmaiņu samazināšanu un bioekonomikas attīstību. Ekoloģiski orientēta mežu atjaunošana, dabai tuvas mežsaimniecības pieejas un politika, kas atbalsta mežu īpašniekus un apsaimniekotājus, spētu veicināt šo pielāgošanos, palielinot daudzveidību un elastīgumu, iespējams, sasaistīt ar jaunām politikām, piemēram, oglekļa uzkrājumu apsaimniekošanu, kā arī sniegtu jaunus aspektus, lai atjaunotu politisko fokusu uz mežiem kā zaļo infrastruktūru, veicinot pielāgošanos klimata pārmaiņām un to samazināšanu.

UZLABOT INFORMĀCIJU PAR POLITIKU UN TĀS PIELĀGOŠANA

Šajā pētījumā norādīts, ka dažādās valstīs ir uzticamas informācijas un datu trūkums par plašāku un sarežģītāku meža politiku un tās ietekmi. Izņemot atsevišķus finanšu politikas

virzienus, trūkst sistemātiska novērtējuma, lai novērtētu, kā pašreizējie (ES un valstu) ar mežu saistītie politikas instrumenti darbojas, cik tie ir efektīvi un kas gūst labumu no to ietekmes. Neatkarīgi un datus balstīti pētījumi politikas novērtēšanā būtu būtisks pamats, lai nodrošinātu pašreizējo un turpmāko instrumentu efektivitāti. Šos pētījumus politikas īstenošanas procesu analizē varētu apvienot ar informāciju un datiem, kas saistīti ar mežu jaunākajiem monitoringa un inventarizācijas datiem. Ja šajos datos nevar sniegt informāciju, piemēram, par bioloģisko daudzveidību vai mežu izmantošanu rekreācijas vajadzībām, tas būtu jāpielāgo. Šo pētījumu rezultātā iegūtā informācija ir jāiekļauj politikas un politikas instrumentu pārskatīšanā, kā arī jāveido adaptīvs cikls politikas pārskatīšanai.

VEIDOT STARPVALSTU DIALOGU MEŽU PĀRVALDĪBĀ

Eiropas valstīs ir atšķirīgi politikas veidošanas procesi un struktūras, kas ir redzamas arī mežu pārvaldībā. Piemēram, dažās Centrāleiropas, Austrumeiropas un Dienvideiropas valstīs informācija parāda spēcīgu hierarhisku meža politikas veidošanas procesu, kas var kavēt elastīgu un inovācijās balstītu risinājumu izmantošanu ar mežu saistītām problēmām. Savukārt dažās Ziemeļvalstīs nepietiekami izstrādāti vides standarti var ierobežot iespēju integrēt bioloģiskās daudzveidības aspektus ārpus īpaši aizsargājamām dabas teritorijām. Tajā pašā laikā ir daudzveidīga pieredze saistībā ar dažādiem politikas instrumentiem, sākot no normatīvā regulējuma, finanšu instrumentiem un informācijas sniegšanas līdz dažādiem politikas veidošanas un īstenošanas procesiem, ietverot dažādas līdzdalības pieejas.

Pamatojoties uz dažādu valstu pieredzi ar dažādiem politikas instrumentiem, tiek rekomendēts meža politikas veidotājiem sazināties un mācīties vienam no otra un izveidot sistemātisku starpvalstu dialogu starp Eiropas valstīm un

iesaistīt Eiropas Komisiju, lai apmainītos ar pieredzi, labajām praksēm un neveiksmēm, izmantojot jau izveidotās platformas vai radot jaunas nepieciešamības gadījumā.

PALIELINĀT MEŽA POLITIKAS VEIDOŠANAS PROCESA PĀRREDZAMĪBU VISOS LĪMEŅOS

Šajā pētījumā tiek uzsvērts, ka ir jāturpina darbs pie meža politikas veidošanas procesa pārredzamības visos politiskajos līmeņos. Piemēram, šā pētījuma ietvaros tika saņemtas kritiskas atsauksmes no valsts meža politikas ekspertiem par ES Meža stratēģijas procesu, kas tika raksturots kā necauredzams un nepieejams, neskatoties uz plašo sabiedriskās apspriešanas procesu. Dažās Eiropas valstīs vides un sabiedrības grupas norādīja, ka valsts meža politikas veidošana ir grūti pieejama, kas savukārt liek tām sazināties jau ES līmenī, lai norādītu uz dažādu veidu riskiem. Lai gan meža politikas veidošanas procesa pārredzamības novērtējums nav šā pētījuma mērķis, pētījuma autori sniedz rekomendāciju meža politikas veidošanā un īstenošanā likt papildu uzsvāru uz šo principu. Plašākas sabiedrības un tās grupu efektīvai informēšanai būs nepieciešama jaunu un tradicionālu mediju iesaiste, kā arī komunikācijas nodrošināšana ar zinātnē un datus balstītiem pētījumiem. Informācijas pieejamība ir nozīmīgs faktors, lai ļautu sabiedrībai izprast valsts un privātā sektora dalībnieku ieguldījumu ilgtspējas veicināšanā un likt atbildēt par politikā un praksē uzņemtajām saistībām.

[1] Austrija (AT), Čehija (CZ), Somija (FI), Vācija (DE), Īrija (IE), Itālija (IT), Lietuva (LT), Nīderlande (NL), Norvēģija (NO), Polija (PL), Rumānija (RO), Slovākija (SK), Slovēnija (SI), Spānija (ES) un Zviedrija (SE). Lai gan Norvēģija nav ES dalībvalsts, tā tika iekļauta šajā pētījumā, jo tā ir saistīta ar EEZ līgumu un divpusēju līgumu par sadarbību ar ES, lai sasniegtu 2030. gada klimata mērķi. ○